

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ “РІВНИЙ – РІВНОМУ” В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ

Галина НАЙДЬОНОВА (Кіровоград)

Стаття розкриває педагогічні особливості використання технології “рівний-рівному” у формуванні екологічної компетентності молоді; загальні принципи реалізації цієї технології; соціально-педагогічні умови успішного здійснення процесу формування екологічної компетентності за технологією “рівний-рівному”.

Статья раскрывает педагогические особенности использования технологии “равный-равному” при формировании экологической компетентности молодежи; общие принципы реализации данной технологии; социально-педагогические условия успешного прохождения процесса формирования экологической компетентности на основе технологии “равный-равному”.

Ключові слова: компетентність, сталий розвиток, технологія, особистісно орієнтовані технології, просвітництво, волонтер.

Актуальність проблеми формування екологічної компетентності молоді обумовлена необхідністю гармонізації стосунків в системі “людина – природа”. Посилюється увага вчених до підвищення рівня екологічної вихованості підростаючого покоління, обґрунтування нових педагогічних технологій у сфері екологічної освіти, що забезпечить формування природовідповідної поведінки учнів, їх активності щодо поширення екологічної інформації.

В умовах орієнтації міжнародної спільноти на сталий розвиток суспільства кожний фахівець має приймати екологічно виважені рішення у професійній діяльності і кожен громадянин – у побуті та способі життя, отже, всі члени суспільства повинні бути екологічно компетентними.

Метою даної статті є розкриття необхідності розробки та застосування педагогічних технологій, що мають особистісне спрямування, з метою підвищення ефективності процесу формування їх екологічної компетентності.

Думки про технологізацію освіти висловлював ще Я. А. Коменський 400 років тому [5]. Елементи технологічного підходу можна знайти і в працях більшості видатних іноземних та вітчизняних педагогів – А. Дистервега, Й. Г. Песталоцці, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського та інших [5; 8; 11]. Своїм походженням педагогічна технологія зобов’язана реалізації педотехнічних ідей, які висловлювали на рубежі ХХ століття засновники прагматичної психології та педагогіки (І. Джеймс, Д. Дьюї, С. Холл, Р. Торндайк), представники „індустріальної педагогіки” (Тейлор, Ф. Б. Гільберт), і спочатку її пов’язували тільки зі застосуванням у навчанні технологічних засобів та засобів програмованого навчання [6; 3; 7].

Протягом 30-х – 70-х рр., у зв’язку з особливостями соціально-політичних умов, технологічний підхід не досліджувався у вітчизняній педагогічній науці.

Перші спроби зробили Т. А. Ільїна та М. В. Кларін після аналізу відповідного зарубіжного досвіду [3; 4]. Над проблемою дослідження технологічного підходу в освіті також працювали А. І. Космодем’янська, І. Я. Лернер [3].

Сучасна педагогічна технологія охоплює коло теоретичних та практичних питань керування організацією навчального процесу, добору методів та засобів навчання. Останнім часом її розуміють як нові наукові підходи до аналізу та організації навчального процесу. Отже, педагогічні технології охоплюють широке коло проблем, пов’язаних з аналізом навчального-виховного матеріалу та організацією навчально-виховної діяльності педагога з учнями [3; 6; 7].

Технологія – це система найбільш раціональних способів досягнення поставленої педагогічної мети, ефективна наукова організація навчально-виховного процесу; спосіб впливу на дитину, який забезпечує бажані особистісні новоутворення. Виховуюча технологія відрізняється від методики тим, що ґрунтується не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохочення, покарання), а на психологічному механізмі ідентифікації, емпатії, свідомості, самосвідомості. Особистісно орієнтовані виховуючі технології передбачають знання внутрішніх психологічних законів розвитку особистості, сприяють підвищенню розвивальної ефективності виховання, оптимізації процесу керування виховуючою діяльністю дитини.

Специфічним видом виховних технологій є соціально-педагогічні. Їхні завдання полягають у застосуванні технологізації як способу оптимізації соціально-педагогічних впливів на особистість і отримання бажаних виховних результатів.

Існує велика кількість соціально-педагогічних технологій, але найбільш відомою та поширеною серед тих, що застосовуються у реалізації виховного впливу педагогами молодіжних організацій є технологія “рівний-рівному”.

Рівний-рівному – розглядається як навчання ровесників ровесниками (наприклад підлітків підлітками); це не тільки передача знань, а й формування людини, яка здатна самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність за свої дії. В процесі реалізації даної технології у напрямку формування екологічної компетентності відбувається обмін екологічною інформацією між ровесниками, спростування розповсюджених помилкових поглядів, стереотипів щодо поведінки в навколишньому середовищі, формуються та закріплюються у свідомості учнів основи екологічної етики тощо.

Аналізуючи результати досвіду застосування освіти „рівний-рівному” щодо запобігання негативної поведінки неповнолітніх, ми передбачили можливість ефективного застосування означеного методу для формування екологічної компетентності молоді.

Головною специфічною особливістю технології „рівний-рівному” є її просвітницький характер.

У традиційному широкому розумінні, просвітництво – це процес поширення знань, а також система відповідних освітньо-виховних заходів і закладів [10]. Екологічне просвітництво вчені визначають, як діяльність, спрямовану на поширення концепцій охорони природи, екологічних знань серед населення [9].

Цілком правомірно вважати, що екологічне просвітництво передбачає підвищення рівня екологічної компетентності особистості та поширення екологічної компетентності серед населення.

Екологічне просвітництво виникло як реакція сфери педагогічної діяльності на необхідність розповсюдження ідей охорони природи серед населення. Водночас, оцінюючи перспективи екологічного просвітництва, вчені підкреслюють, що воно може бути ефективним засобом, який надає навчально-виховній системі нової орієнтації в глобальних концепціях та більш людський характер освіти загалом [1].

Щоб підвищити активність природоохоронного руху, просвітникам потрібно розробити та довести до загального відома таку теорію врівноваження взаємодії людини і природи, яка об'єктивно відображує реальні досягнення та хиби людства у спілкуванні з природою, підкреслює можливість кожного індивіда як вдосконалювати так і руйнувати навколишнє середовище.

Просвітницька місія досить глобальна і спирається на прийоми переконання особистості. Просвітник не може вимагати обов'язкового засвоєння певної екологічної інформації, але спираючись на потреби та інтереси особистості, її добровільність, залучає емоційно-вольові та комунікативні процеси, досягаючи вироблення бажаних переконань.

Методика використання технології "рівний-рівному" враховує поетапність реалізації виховного процесу. Нами розроблена та апробована означена методика при здійсненні позакласної роботи з підлітками з метою підвищення рівня їх екологічної компетентності. Всі етапи разом забезпечують досягнення поставленої мети.

На останньому етапі здійснюється просвітницька робота підлітків серед ровесників. Надбавши необхідні знання та уміння: сформованість у них самих екологічної компетентності, розвиток лідерських якостей, оволодіння методикою лідерської роботи серед однолітків тощо – учні-активісти (волонтери) проводять спеціально розроблені тренінги екологічного напрямку серед своїх ровесників.

Щоб навчити учня вибирати адекватні рішення в конкретній екологічній ситуації, важливе місце в просвітництві повинно відводитись виробленню ціннісних орієнтирів, формуванню навичок індивідуального прийняття рішень.

Для учнів-волонтерів дуже важливими є рівні права у стосунках з дорослими, увага до своєї діяльності з боку інших, оцінка її не лише старшими, але й однолітками. Визнання їхньої роботи в очах ровесників стає визначальним у вирішенні питання: продовжувати волонтерську роботу чи ні.

Соціально-педагогічними умовами успішного здійснення процесу формування екологічної компетентності за технологією "рівний-рівному" є:

– Розробка концепції просвітницької діяльності "рівний-рівному" щодо екологічної компетентності.

– Створення мережі підготовки педагогів-тренерів (це можуть бути студенти), які сприятимуть просвітницькій роботі “рівний-рівному” через підтримку учнів-активістів (волонтерів).

– Розробка сучасних інформаційно-освітніх матеріалів для педагогів-тренерів та учнів-волонтерів.

– Ініціювання екологічного просвітництва учнів-активістів у середовищі ровесників на засадах “рівний-рівному”.

– Впровадження просвітницької діяльності “рівний-рівному” у національну систему шкільної освіти.

У використанні технології “рівний-рівному” з метою формування екологічної компетентності учнів важливо також дотримуватися загальних принципів реалізації цієї технології, розроблених у соціології та соціальній психології [2]:

– Превентивність – спрямування на запобігання негативних явищ.

– Рівноправність – визначає рівноправність ролей учасників взаємодії.

– Активність – передбачає набуття активних рис характеру.

– Інтегративність – характеризує позитивний вплив на систему національної освіти та соціальної політики.

– Культуровідповідність – визначає взаємозв’язок особистісного розвитку людини з особливостями культурного й соціального середовища.

– Відповідальність – спрямовує на розвиток здатності однолітків приймати самостійні і відповідальні рішення.

Виходячи з характерних особливостей, педагогічних можливостей та принципів екологічного просвітництва, сформульовано педагогічні умови, яких необхідно дотримуватися у процесі формування екологічної компетентності підлітків засобами просвітницької технології „рівний-рівному”:

1. Наявність послідовних етапів, що передбачають відповідну підготовку суб’єктів, які відносяться до різних ланок системи освіти.

2. Наступність змісту форм і методів виховання на виділених етапах з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей особистості.

3. Відповідність змісту та характеру виховних впливів завданням індивідуального розвитку особистості:

– забезпечення системності екологічних знань на основі міжпредметних зв’язків й інтегративного підходу;

– врахування єдності інтелектуального та емоційного компонентів у сприйнятті природного;

– створення нових виховуючих ситуацій;

– розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів;

– збагачення навчальної та виховної діяльності елементами творчості.

При успішній реалізації просвітницького процесу шляхом соціо-педагогічної технології “рівний-рівному” очікуються такі результати екологічного виховання:

1. формування активної життєвої позиції особистості у сфері взаємодії з природою;
2. становлення підлітка-лідера у питаннях організації екологічно спрямованих акцій і практичних природоохоронних справ;
3. покращання дисципліни, поведінки в навколишньому середовищі, підвищення ролі самодисципліни особистості;
4. попередження негативного ставлення до об’єктів навколишнього середовища;
5. критичне ставлення до власної діяльності та способу життя під кутом їх відповідності екологічним вимогам;
6. самовдосконалення особистості, вміння планувати і організовувати свою діяльність без шкідливого впливу на природне середовище;
7. формування та становлення екологічно компетентної особистості.

Теоретичні основи та ефективність застосування технології “рівний-рівному” у формуванні екологічної компетентності молоді доведено під час здійснення педагогічного експерименту з учнями загальноосвітніх шкіл м. Кіровограда та Кіровоградської області. Під час заключного зрізу знань та аналізу карт спостереження було математично доведено та статистично підтверджено позитивний вплив даної технології на формування екологічної компетентності підлітків. Під час реалізації гурткової роботи спостерігалось поступове збільшення кількості учнів які ставали волонтерами та здійснювали поширення серед своїх ровесників (та оточуючих) норм екологічно доцільної поведінки на вулицях міста, в приміщенні та на лоні природи.

Отже, для здійснення процесу формування екологічної компетентності молоді важливим є отримання ними екологічної інформації, норм та правил поведінки з об’єктами природи та оточуючого середовища не лише від батьків й вчителів та через засоби масової інформації, але й через однолітків шляхом просвітницької діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Эйхлер А. Просвещение в области окружающей среды в средней школе // Охрана окружающей среды: Проблемы просвещения. – М.: Прогресс, 1983. – с. 115-181
2. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І., Андрушак Л. І. Концепція освіти „рівний-рівному” щодо здорового способу життя серед молоді України.: Навчально-методичний посібник. – К.: Навчальна книга, 2002. – 28 с.

3. Освітні технології :Навчально-методичний посібник/ О. М. Пехота, А. З. Кітченко, О. М. Любарська та ін.; За загальною редакцією О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. –255 с.
4. Педагогіка / Під ред дійсн. члена АПН СРСР а.п.н.М. Д. Ярмаченка. – К.: Вища школа, 1986.
5. Педагогічні інновації в сучасній школі. – К.: Освіта, 1994. –37 с.
6. Педагогічні технології. Досвід. Практика: Довідник / Ред. колегія: П. І. Матвієнко (голова), С. Ф. Клепко (наук. ред.) та ін. – Полтава: ПОІПОПП, 1999. – 376 с
7. Педагогические технологии: Методическое пособие для преподавателей. – М.: НПУ «Профессионал - ф», 2001. – 32 с
8. Песталотци И. Г. Избранные педагогические сочинения: В 2-х Т. / Под ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина. – М.: Инфра-М, 1998. – 528 с.
9. Природоохранительное просвещение / К. П. Митрюшкин, Л. К. Шапошников, О. Г. Коровкина и др. – М.: Знание, 1980, – 175 с
10. Словарь русского языка: В 4-х т. / АН СССР, ин-т рус. Яз.; Под ред. А. П. Евгеньевой. – 3-е изд., стереотип. – М., Русский язык, 1985 – 1988. – Т.2 К-О. – 1986. 736с
11. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів.– К.: Рад. школа, 1988. – 304 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Найдьонова Галина Георгіївна – викладач кафедра біології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: екологія, екологічне виховання та навчання у вищих на середніх навчальних закладах.